

EURÓPSKA KOMISIA

V Bruseli 17. 7. 2012
COM(2012) 401 final

**OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEMU
HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNOV**

**Za lepší prístup k vedeckým informáciám:
podpora prínosov verejných investícií do výskumu**

OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEMU HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNOV

Za lepší prístup k vedeckým informáciám: podpora prínosov verejných investícií do výskumu

1. ÚVOD

Stratégia Európa 2020 pre inteligentné, udržateľné a inkluzívne hospodárstvo zdôrazňuje ústrednú úlohu znalostí a inovácií pri vytváraní rastu. Výsledky výskumu, zahŕňajúce tak publikácie, ako aj zhromaždené údaje, je treba šíriť rýchlo a vo veľkom rozsahu použitím digitálnych médií. Zrýchľujú sa tak vedecké objavy, umožňujú sa nové formy výskumu založeného na veľkom objeme údajov a výsledky vedeckého výskumu môže systematicky preberať európsky obchod a priemysel. Aby popohnala vedecký a technologický pokrok, mala by Európska únia (EÚ) preskúmať svoje politiky a postupy šírenia vedeckých informácií a podniknúť potrebné kroky na zlepšenie prístupu k výsledkom verejne financovaného vedeckého výskumu.

Príklad: Mapovanie ľudského genómu umožní vedcom uskutočniť pokrok pri riešení vážnych chorôb ako je rakovina, Alzheimerova choroba a HIV/AIDS. Odhaduje sa, že investície americkej vlády vo výške 3,8 miliardy EUR do projektu ľudského genómu (výskum koordinovaný Spojenými štátmi, ktorý zahŕňa značné európske príspevky) mali hospodársky vplyv zodpovedajúci 796 miliardám EUR, vytvorili 310 000 pracovných miest a začala revolúciu genómu. Toto je skvelý príklad moci, akú môže mať otvorený prístup k vedeckým informáciám.

V tomto oznámení sa stanovujú opatrenia, ktoré Komisia zamýšľa prijať, aby zlepšila prístup k vedeckým informáciám a posilnila výhody verejných investícií do výskumu. Ďalej sa v ňom vysvetľuje, ako sa bude politika otvoreného prístupu vykonávať v rámci „Horizontu 2020“, rámcového programu EÚ pre výskum a inovácie (2014 – 2020). Oznámenie sprevádza odporúčanie členským štátom, v ktorom sa vyzýva k lepším politikám a postupom v súvislosti s prístupom a uchovávaním údajov v členských štátoch.

Táto iniciatíva pramení z dvoch vzájomne sa posilňujúcich aspektov politiky. Jedným je Digitálna agenda pre Európu¹, v ktorej sa stanovuje politika „otvoreného prístupu k údajom“, ktorá zahŕňa celý rad informácií, ktoré verejné orgány v celej Európskej únii produkujú, zbierajú, alebo za ktoré platia². Druhým je oznámenie o Únii inovácií³, ktoré uvádza politiky a programy EÚ týkajúce sa výskumu a inovácií.

Navrhované opatrenia sa zakladajú na doterajšej práci, najmä na oznámení o vedeckých informáciách v digitálnom veku⁴ z roku 2007 a súvisiacich záveroch Rady, oznámení

¹ KOM(2010) 245 v konečnom znení/2.

² Pozri balík o „otvorenom prístupe k údajom“ prijatý 12. decembra 2011, COM(2011) 882.

³ KOM(2010) 546 v konečnom znení.

⁴ KOM(2007) 56 v konečnom znení.

o infraštruktúrach IKT pre elektronickú vedu⁵ a na strategickej politike vyvinutej pre Európsky výskumný priestor (EVP).

Aby sa dosiahlo zlepšenie prístupu k vedeckým informáciám, je potrebné, aby členské štáty, subjekty financujúce výskum, výskumníci, vydavatelia vedeckých publikácií, univerzity a ich knižnice, inovatívne priemyselné odvetvia a spoločnosť všeobecne spolupracovali. Európsky systém vedeckých informácií sa musí prispôbiť digitálnemu veku, aby sa „piata sloboda“ EÚ – voľný obeh poznatkov⁶ – mohla stať skutočnosťou.

2. PREČO JE LEPŠÍ PRÍSTUP K VEDECKÝM INFORMÁCIÁM PRE EURÓPU DÔLEŽITÝ?

Moderný výskum sa zakladá na extenzívnom vedeckom dialógu a pokroku prostredníctvom zlepšovania predchádzajúcej práce. Plnší a širší prístup k vedeckým publikáciám a údajom preto pomôže:

- zlepšiť inovácie (rýchlejšie na trh = rýchlejší rast),
- podporiť spoluprácu a vyhnúť sa duplicite úsilia (väčšia efektívnosť),
- budovať na predchádzajúcich výsledkoch výskumu (zlepšená kvalita výsledkov),
- zapojiť občanov a spoločnosť (zlepšená transparentnosť vedeckého procesu).

Ide teda o rýchlosť vedeckého pokroku a návratnosť investícií do výskumu a vývoja a najmä investícií z verejných zdrojov, čo má obrovský potenciál na zlepšenie produktivity, konkurencieschopnosti a rastu. Široko koncipovaný, dostupný a ľahký prístup k vedeckým informáciám je osobitne dôležitý pre inovatívne malé podniky (malé a stredné podniky, MSP). Nedávna správa⁷ ilustruje ťažkosti, ktorým čelia dánske MSP pri získavaní vedeckých informácií. V správe sa naznačuje, že bez rýchleho prístupu k aktualizovaným výsledkom vedeckého výskumu takýmto podnikom trvá v priemere o 2,2 roka dlhšie, kým vyvinú alebo zavedú nové výrobky. Zlepšenie prístupu k vedeckým informáciám spočíva aj v zlepšení otvorenosti a transparentnosti, ktoré sú základnými znakmi zodpovedného výskumu a inovácií⁸ a prispieva k lepšej tvorbe politiky v mnohých oblastiach. Vďaka zlepšenému prístupu získajú občania vyššiu vedeckú gramotnosť a budú schopní prosperovať v komplexnom prostredí 21. storočia.

Diskusie o systéme šírenia vedeckých informácií sa tradične zameriavali na prístup k vedeckým publikáciám – časopisom a monografiám. Čoraz dôležitejším sa však stáva zlepšenie prístupu k vedeckým údajom (experimentálnym výsledkom, pozorovaniam a informáciám vygenerovaným počítačom), ktoré vytvárajú základ pre kvantitatívnu analýzu, ktorá je východiskom mnohých vedeckých publikácií⁹.

⁵ KOM(2007) 108 v konečnom znení.

⁶ Závery Európskej rady z 20. mája 2008 (dok. č. 7652/1/08).

⁷ <http://www.fi.dk/publikationer/2011/adgang-til-forskningsresultater-og-teknisk-information-i-danmark>.

⁸ Pozri Sutcliffe, „A report on Responsible Research and Innovation“ (Správa o zodpovednom výskume a inováciách“).

⁹ Pozri „*Riding the Wave: How Europe can gain from the rising tide of scientific data*“ (Viezť sa na vlne: Ako môže Európa profitovať zo stúpajúceho prílivu vedeckých údajov), skupiny odborníkov na vysokej úrovni o vedeckých údajoch, október 2010.

3. VÍZIA KOMISIE

Európska komisia kladie dôraz na otvorený prístup ako na kľúčový prostriedok k zbližovaniu ľudí a nápadov spôsobom, ktorý slúži ako katalyzátor vedy a inovácií. Na zabezpečenie hospodárskeho rastu a získanie odpovedí na výzvy spoločnosti 21. storočia je zásadná optimalizácia šírenia a prenosu vedeckých poznatkov medzi kľúčovými zúčastnenými stranami európskeho výskumu – medzi univerzitami, subjektmi financujúcimi výskum, knižnicami, inovačnými podnikmi, vládami a tvorcami politík, mimovládnyimi organizáciami (NGO) a spoločnosťou všeobecne.

Vízia, na ktorej sa zakladá stratégia Komisie týkajúca sa verejne prístupných údajov a šírenia poznatkov, spočíva v tom, že za informácie, ktoré už raz boli zaplatené z verejných zdrojov, by sa nemalo opätovne platiť pri každom prístupe a použití a že by z týchto informácií mali európske firmy aj občania ťažiť v plnom rozsahu. To znamená umožniť európskym výskumníkom a občanom prístup k verejne financovaným vedeckým informáciám online bez ďalších poplatkov prostredníctvom udržateľných elektronických infraštruktúr, čím sa zabezpečí aj dlhodobý prístup a predíde sa strate vedeckých informácií jedinečnej hodnoty¹⁰.

Veda sa od základu mení. Počítačové metódy a strojové aplikácie budú zohrávať zásadnú úlohu vo vede založenej na údajoch. Komisia si praje budúcnosť, v ktorej bude dátová infraštruktúra neviditeľná a z pohľadu užívateľa sa infraštruktúrou stane samotná informácia.

To v žiadnom prípade neznamená, že by sa malo výskumníkom brániť v patentovaní vynálezov¹¹ alebo že by malo byť dotknuté právo na ochranu duševného vlastníctva v EÚ.

K realizácii tejto vízie je nutný inovatívny európsky vydavateľský sektor pre vedecké publikácie, ktorý vytvorí nové oblasti pridanej hodnoty za hranicami svojich tradičných silných stránok a bude ďalej budovať na nových príležitostiach digitálneho veku.

4. AKÁ JE SÚČASNÁ SITUÁCIA?

4.1. Prístup k vedeckým publikáciám

Vedecké publikácie majú zásadný vplyv na vedecký dialóg a zohrávajú kľúčovú úlohu v kariérach vedcov.

Vedecké publikovanie je tiež výhodným biznisom, najmä v Európe. Európski vydavatelia vydávajú takmer 50 % celosvetovo článkov publikovaných vo vedeckej, technickej a medicínskej oblasti. Digitálnemu veku sa rýchlo prispôbili prostredníctvom používania nových nástrojov na urýchlenie procesu produkcie a šírenia vedeckých informácií, zlepšením vyhľadateľnosti obsahu a umiestnením aplikácií na základe hypertextov a údajov.

Vzostup cien časopisov – rozpočty knižníc sú pod tlakom

Počas uplynulých dvoch desaťročí sa ceny predplatného vedeckých časopisov (papierových a elektronických) plynulo zvyšovali o približne 3,5 % nad mierou inflácie ročne¹². Tento vzostup možno čiastočne vysvetliť zvýšeným počtom publikovaných vedeckých článkov.

¹⁰ Oznámenie Komisie „Infraštruktúry IKT pre elektronickú vedu“ z 5.3.2009, COM(2009) 108 v konečnom znení.

¹¹ Patentovanie je efektívnym spôsobom šírenia poznatkov v režime otvoreného prístupu.

¹² <http://www.arl.org/bm~doc/arlstat09.pdf>.

Stúpajúce ceny zaťažujú rozpočty univerzitných knižníc a vedeckých inštitúcií, ktoré predstavujú väčšinu predplatiteľov vedeckých časopisov.

Otvorený prístup

Vzhľadom na stúpajúce ceny časopisov boli vo vedeckej komunite výzvy posunúť sa smerom k otvorenému prístupu – modelu, ktorý čitateľom na internete poskytuje bezplatný prístup, ako aj bezplatné používanie a opätovné používanie. Existujú dva základné modely:

„Zlatý“ otvorený prístup (publikovanie s otvoreným prístupom): Platba publikačných nákladov sa presúva z čitateľov (prostredníctvom predplatného) na autorov. Tieto náklady zvyčajne znášajú univerzity alebo výskumný inštitút, ku ktorému je výskumník pridružený, alebo financujúca agentúra podporujúca výskum.

„Zelený“ otvorený prístup (vlastná archivácia): publikovaný článok alebo partnersky preskúmaný rukopis v konečnom znení archivuje výskumník v online archíve pred jeho publikáciou, po nej alebo počas nej. Prístup k tomuto článku sa na žiadosť vydavateľa často odloží („obdobie embarga“), aby predplatitelia mali aj naďalej výhody navyše¹³.

Celosvetovo stúpajúci počet subjektov a univerzít financujúcich výskum si vyžaduje poskytnutie otvoreného prístupu k verejne financovaným výsledkom výskumu¹⁴. Mnoho vydavateľov reagovalo na mandáty inštitúcií povolením akéhokoľvek vlastného archivovania rukopisov akceptovaných na publikovanie¹⁵. V súčasnosti je približne 20% všetkých vedeckých článkov dostupných vo forme otvoreného prístupu, pričom 60% z nich nasleduje „zelený“ model¹⁶. Niektorí vydavatelia ponúkajú „hybridné časopisy“, ktoré obsahujú nielen články, za ktoré autor zaplatil publikačný poplatok (a ku ktorým môže mať teda čitateľ bezplatný prístup), ale aj články, ktoré sú dostupné iba pre predplatiteľov alebo na základe spoplatnenia („pay-per-view“).

Politiky otvoreného prístupu neovplyvňujú slobodu autora rozhodnúť sa za publikovanie alebo proti nemu. Nezasahujú do patentovania alebo iných foriem komerčného využívania. Rozhodnutie ohľadom toho, či patentovať a komerčne využívať výsledky výskumu, sa zvyčajne prijme pred publikovaním. Otvorený prístup k článkom časopisov prichádza na rad iba v tom prípade, keď sa výskumník rozhodne publikovať.

4.2. Prístup k údajom získaným pri výskume

Doteraz sa výsledky vedeckého výskumu šírili hlavne publikovaním článkov. Neexistuje dobre zavedený postup publikovania podkladových údajov. Výskum uskutočnený v rámci projektu PARSE-Insight¹⁷ ukázal, že iba 25 % výskumníkov zdieľa svoje údaje z výskumu

¹³ Tento model umožňuje určité variácie. Dĺžka trvania embarga a verzia, ktorú možno archivovať v rôznych časoch, sa časom mení, t.j. záleží od dohôd medzi vydavateľmi a autormi. Online archívy riadia buď akademické inštitúcie alebo financujúce orgány, alebo sú organizované tak, aby sa vzťahovali na viaceré špecifické subjekty.

¹⁴ Pozri register ROARMAP: <http://roarmap.eprints.org/>.

¹⁵ Približne 57% štandardných politík vydavateľov umožňuje vlastnú archiváciu akceptovaného rukopisu, pozri <http://www.sherpa.ac.uk/romeo>.

¹⁶ Björk et al., *Open Access to Scientific Journal Literature: Situation 2009*, dostupné na stránke: www.plosone.org/article/info:doi/10.1371/journal.pone.0011273.

¹⁷ Projekt „Stály prístup k vedeckým záznamom“, spolufinancovaný z EÚ v 7. RP, www.parse-insight.eu.

otvorene, 11 % ich sprístupňuje výskumníkom v rámci svojej výskumnej disciplíny a 58 % ich sprístupňuje iba v rámci svojej špecifickej výskumnej skupiny.

Výsledkom je, že mnoho verejne financovaných výsledkov výskumu, ktoré existujú vo forme údajov, nebolo všeobecne prístupných pre iných, aby ich overili alebo na nich stavali, v dôsledku čoho je investovanie do výskumu je vysoko neefektívne.

Niektoré subjekty financovania výskumu preto začali požadovať, aby výskumníci archivovali údaje z výskumu vo vhodných infraštruktúrach údajov, ale tento postup sa ešte hromadne neujal.

Pri sprístupňovaní výskumných údajov sa musia brať do úvahy európske a vnútroštátne pravidlá ochrany, ako aj otázky obchodného tajomstva alebo národnej bezpečnosti.

4.3. Uchovávanie vedeckých informácií

Vďaka dlhodobému uchovávaniu informácií, poznatkov a know-how možno získať značné ekonomické a spoločenské prínosy, ktoré budú môcť využívať aj budúce generácie. Organizácia Spojeného kráľovstva JISC financujúca výskum uskutočnila analýzu nákladov/prínosov uchovávania údajov získaných z výskumu. Zistila, že len z hľadiska znižovania nákladov viedli snahy o uchovávanie viedli k štvornásobnému výnosu¹⁸.

Členské štáty v súčasnosti menia a dopĺňajú svoje právne predpisy týkajúce sa archivovania digitálneho materiálu¹⁹.

Osobitná pozornosť sa musí venovať aj uchovávaniu vedeckého softvéru a modelov s cieľom uchovávať informácie v opätovne použiteľnom a opätovne reprodukovateľnom stave. Tento cieľ možno dosiahnuť pomocou otvorených noriem, formátov a softvérových riešení otvoreného prístupu.

4.4. Medzinárodný kontext

Posun k otvorenému prístupu je celosvetovým trendom. V súčasnosti existuje na celom svete viac ako 200 akademických inštitúcií alebo organizácií financovania výskumu, ktoré vyžadujú otvorený prístup k publikáciám²⁰. Európska federácia národných akademií vedeckých a humanitných vied nedávno prijala vyhlásenie o „otvorenej vede v 21. storočí“, pričom vyzvala k „otvorenému zdieľaniu výsledkov výskumu a vedeckých nástrojov“²¹. O dostupnosti dát získaných z výskumu sa diskutuje aj na viacerých medzinárodných fórach vrátane OECD a UNESCO²².

5. AKÉ SÚ PREKÁŽKY ZMENY?

Internet má výborný potenciál na zlepšenie prístupu k vedeckým informáciám, ale tento potenciál sa ešte úplne nevyužíva.

¹⁸ http://ie-repository.jisc.ac.uk/279/2/JISC_data_sharing_finalreport.pdf.

¹⁹ Pracovný dokument útvarov Komisie sprevádzajúci oznámenie Komisie o digitalizácii a online dostupnosti kultúrneho materiálu a digitálnom uchovávaní, SEK(2011) 1274 v konečnom znení.
²⁰ <http://roarmap.eprints.org/>.

²¹ http://cordis.europa.eu/fp7/ict/e-infrastructure/docs/allea_declaration.pdf.

²² <http://www.oecd.org/dataoecd/9/61/38500813.pdf>.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002158/215863e.pdf>.

Kľúčovou otázkou ovplyvňujúcou prístup k vedeckým informáciám a ich uchovávaniu je úroveň investovania do systému šírenia vedeckých informácií. Ekonomický a spoločenský potenciál lepšieho prístupu k vedeckým informáciám sa nezrealizuje, ak budú rozpočty pre prístup a uchovávanie informácií nedostatočné

Ďalším problémom je to, že činnosť jednotlivých členských štátov je nerovnaká a s niektorými výnimkami nekoordinovaná. Spoločné snahy na základe definície a výmeny osvedčených postupov by mohli viesť k úsporám z rozsahu a ku zvýšeniu efektívnosti.

5.1. Prekážky, ktoré bránia prechodu k otvorenému prístupu k vedeckým publikáciám

Panuje presvedčenie, že príliš rýchly posun k otvorenému prístupu môže destabilizovať odvetvie vedeckého publikovania a tým aj vedecký informačný systém. Pri posune k otvorenému prístupu sa musí zohľadniť, že proces výberu, prieskumu a publikovania článkov má svoju cenu. Toto sa môže uskutočniť poskytnutím fondov na publikovanie s otvoreným prístupom („zlatý“ otvorený prístup) a zabezpečením toho, aby výskumníci, ktorí sami vykonávajú archiváciu („zelený“ otvorený prístup), splňali požiadavky financujúcich strán aj vtedy, keď súhlasia s obdobiami embarga, počas ktorých vydavatelia môžu produkovať zisk prostredníctvom predplatného.

Prechod k otvorenému prístupu musí byť koordinovaný a transparentný. V prípade „zlatého“ modelu je nutné akékoľvek zvýšené výdavky vykompenzovať zodpovedajúcim znížením cien predplatného. Tiež je potrebné v strednodobom a dlhodobom termíne vyvinúť mechanizmy obmedzenia poplatkov za „zlatý“ otvorený prístup. Niektoré univerzity²³ a organizácie, ktoré financujú výskum²⁴, v súčasnosti s takýmito otázkami experimentujú.

Pokiaľ ide o „zelený“ model, môže sa stať, že niektorí výskumníci sa z dôvodu nedostatku potrebných informácií alebo chýbajúcej infraštruktúry rozhodnú, že nedodržia mandáty na otvorený prístup prostredníctvom vlastnej archivácie. Môžu sa tiež obávať zmluvných sporov s vydavateľmi²⁵. Okrem toho sa politiky vyžadujúce otvorený prístup často nedostatočne presadzujú²⁶.

5.2. Prekážky, ktoré bránia prechodu k prístupu k vedeckým údajom, ich používaniu a opätovnému používaniu

Nedostatok organizácie a jasnosti, pokiaľ ide o zodpovednosti pri zlepšovaní prístupu k vedeckým údajom a ich používania, sú hlavnými prekážkami zmeny. Na celom svete v súčasnosti rýchlo vznikajú elektronické infraštruktúry a infraštruktúry tematických údajov, ktoré slúžia na ukladanie údajov a poskytovanie prístupu k nim, ale modely financovania na zabezpečenie dlhodobého prístupu často chýbajú. Okrem toho zostáva otázná interoperabilita medzi krajinami a disciplínami.

Mnoho výskumníkov a inovatívnych podnikov má námietky proti zdieľaniu dát, ktoré považujú za „svoje“ a obávajú sa, že iní budú neprávom profitovať z ich snáh. Výskumníci si

²³ Pozri fond COPE, <http://www.oacompact.org/>.

²⁴ Pozri „Sponsoring consortium for open access publishing in particle physics“, www.scoap3.org.

²⁵ Pozri správu „PEER Behavioural Research: Authors and Users vis-à-vis Journals and Repositories, final report“, s. 51 a nasl., k dispozícii na stránke: www.peerproject.eu.

²⁶ Pozri správu PEER, *precit.*, na s. VI.

okrem toho nemusia želať investovať čas do činností súvisiacich s archivovaním svojich dát²⁷. Systematické mechanizmy odmeňovania a uznávania zdieľania dát, ako sú mechanizmy citovania a merania vplyvu citovania dát, ešte nie sú zavedené²⁸.

5.3. Prekážky dlhodobého uchovávania

Najväčším problémom v tejto oblasti je nedostatok finančných a organizačných vzorov. Štruktúry podpory uchovávania sú často vytvorené pre špecifické projekty, pričom sa financovanie obmedzuje na určité obdobie. Financovanie je krátkodobé, fragmentované a neposkytuje dlhodobé riešenia.

Technické výzvy súvisiace s uchovávaním veľkých objemov dát zostávajú nevyriešené, najmä v oblastiach ako je astronómia a prírodné vedy, ktoré skúmajú neustále sa meniace podmienky.

Vnútroštátne pravidlá a postupy pre zákonom predpísané archivovanie údajov sa v súčasnosti prispôbujú tak, aby zahŕňali digitálny materiál, ale konkrétny typ materiálu a spôsob jeho zahrnutia sa v jednotlivých členských štátoch EÚ líši. Odporúčanie Komisie z roku 2011 o digitalizácii a digitálnom uchovávaní²⁹ poukazuje na špecifické oblasti, na ktoré sa treba zamerať.

6. OPATRENIA NA EURÓPSKEJ ÚROVNI

6.1. Čo Komisia podnikla doteraz?

6.1.1. Rozvoj politiky

Ak má Európa využiť výhody širšieho prístupu k výsledkom vedeckého výskumu, sú potrebné jasné politiky – na vnútroštátnej, ako aj na európskej úrovni. V záveroch Rady z roku 2007 týkajúcich sa vedeckých informácií v digitálnom veku sa stanovuje rad opatrení členských štátov s cieľovými dátumami, ale pokrok bol nerovnaký³⁰. Členským štátom by sa preto mal odporučiť aktualizovaný súbor opatrení s cieľom zlepšiť prístup k vedeckým informáciám a ich uchovávanie.

6.1.2. Vykonávanie otvoreného prístupu vo financovaní výskumu Spoločenstva

Komisia ako hlavný orgán financovania výskumu išla príkladom tým, že uložila príjemcom jej výskumných grantov isté podmienky. V nadväznosti na svoje Oznámenie z roku 2007 o vedeckých informáciách v digitálnom veku Komisia zriadila pilotný systém pre otvorený prístup k publikáciám z projektov v rámci siedmeho rámcového programu (7. RP)³¹. Táto schéma, ktorá sa začala v roku 2008, sa vzťahuje na 20 % rozpočtu 7. RP a pokrýva viacero tematických oblastí. Od príjemcov grantov sa vyžaduje, aby sami vykonávali archiváciu a čo najviac sa snažili o zabezpečenie otvoreného prístupu k článkom do šiestich alebo dvanástich

²⁷ Správa „To share or not to share: Publication and Quality Assurance of Research Data Outputs“, k dispozícii na stránke: <http://eprints.ecs.soton.ac.uk>.

²⁸ Vznikajú niektoré iniciatívy, ako je datacite.org.

²⁹ Oznámenie z 27.10.2011, KOM(2011) 7579 v konečnom znení.

³⁰ Pozri správu „Vnútroštátne politiky, pokiaľ ide o otvorený prístup a ochranu v Európe, 2011, http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/open-access-report-2011_en.pdf.

³¹ Pilotný projekt Otvorený prístup v 7. RP; <http://ec.europa.eu/research/science-society/index.cfm?fuseaction=public.topic&id=1300&lang=1>.

mesiacov po publikovaní, v závislosti od oblasti výskumu. Táto požiadavka sa týka článkov, no nie podkladových údajov³².

Prieskum z mája 2011³³ týkajúci sa projektov, na ktoré sa vzťahuje pilotná schéma, ukázal, že najviac respondentov považuje vlastnú archiváciu za ľahkú alebo veľmi ľahkú, pokiaľ ide o ľudské zdroje a čas. Tri štvrtiny respondentov, ktorí vyjadrili svoj názor, súhlasili alebo rozhodne súhlasili s mandátom na otvorený prístup, pokiaľ ide o údaje v oblasti ich výskumu, za predpokladu, že sa zohľadnia a vyriešia všetky príslušné aspekty (t.j. etika, dôvernosť, duševné vlastníctvo).

6.1.3. Zabezpečenie interoperability na úrovni celej EÚ

V uplynulých rokoch Komisia podporila rozvoj elektronických infraštruktúr pre vedu, vrátane infraštruktúr vedeckých údajov, opatrení na zvýšenie interoperability vnútroštátnych infraštruktúr a prípravných fáz pre zriadenie udržateľných európskych tematických dátových infraštruktúr identifikovaných v pláne ESFRI³⁴. Od začiatku 7. RP Komisia prideliла viac ako 150 miliónov EUR na iniciatívy týkajúce sa infraštruktúry. Ústredným projektom v tomto kontexte je OpenAIRE³⁵, elektronická infraštruktúra na archivovanie a dostupnosť partnersky preskúmaných článkov a dátových súborov pochádzajúcich z projektov financovaných EÚ.

6.2. Aké budú ďalšie kroky?

6.2.1. Spolupráca s členskými štátmi

Súčasne s týmto oznámením Komisia prijala odporúčanie členským štátom o prístupe k vedeckým informáciám a ich uchovávaní. Komisia bude pracovať s vnútroštátnymi kontaktnými miestami určenými každým členským štátom s cieľom vypracovať spoločné princípy a normy.

6.2.2. Vedenie príkladom: otvorený prístup v programe Horizont 2020

V programe Horizont 2020 sa obidva modely, „zelený“ aj „zlatý“, považujú za platné prístupy k dosiahnutiu otvoreného prístupu. Bude sa vyžadovať, aby všetky projekty boli okamžite archivované v elektronickej verzii ich publikácií (konečná verzia rukopisu posúdená partnerským preskúmaním) do archívu v strojovo snímateľnom formáte. To sa môže dosiahnuť použitím „zlatého“ modelu (otvorený prístup k publikovanej verzii je okamžitý) alebo „zeleného“ modelu. V tomto prípade Komisia umožní šesťmesačné embargo, s výnimkou spoločenských a humanitných vied, kde bude embargo trvať maximálne dvanásť mesiacov (z dôvodu dlhšej miery aktuálnosti („half-time“) publikácií)³⁶.

³² Európska rada pre výskum (European Research Council, ERC) však pokladá za dôležité, aby podkladové údaje vzájomne skúmaných publikácií boli uložené bezprostredne po publikovaní a v každom prípade najneskôr do šiestich mesiacov po dátume publikovania (Vyhlásenie vedeckej rady ERC, pokiaľ ide o otvorený prístup).

³³ Prieskum o otvorenom prístupe v 7. RP; http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/survey-on-open-access-in-fp7_en.pdf

³⁴ Európske strategické fórum o výskumných infraštruktúrach (http://ec.europa.eu/research/infrastructures/index_en.cfm?pg=esfri)

³⁵ Financované zo 7. RP, <http://www.openaire.eu/>.

³⁶ Vo vzorovej dohode o grante v rámci programu Horizont 2020 sa stanovujú maximálne obdobia trvania embarga. Komisia bude monitorovať a hodnotiť ich vykonávanie ako súčasť celkovej politiky otvoreného prístupu a v prípade špecifických problémov ich posúdi, najmä pokiaľ ide o spoločenské a humanitné vedy.

Oprávnenosť publikačných nákladov v rámci „zlatého“ otvoreného prístupu sa v programe Horizont 2020 zachová. Komisia tiež zváži či a za akých podmienok sa môžu preplatiť publikačné náklady po uplynutí dohody o grante.

Komisia podporuje autorov v tom, aby si ponechali svoje autorské práva a udelili licencie vydavateľom podľa pravidiel uplatňujúcich sa v členských štátoch.

Okrem toho Komisia zriadi pilotnú schému o otvorenom prístupe k výskumným údajom získaným z projektov vo vybraných oblastiach programu Horizont 2020 a o ich opätovnom použití. Komisia bude tiež podporovať, tam kde je to vhodné, publikovanie softvérových kódov používaných na vytváranie alebo spracúvanie dát. Pri navrhovaní a zavádzaní pilotného programu Komisia zohľadní možné prekážky otvoreného sprístupňovania výskumných údajov, ktoré môžu narušiť súkromie, národnú bezpečnosť alebo údaje, a know-how a poznatky, ktoré sa do projektov vniesli ako vstupy. Vo všeobecnosti sa pilotná schéma nebude uplatňovať na projekty, ktorých prvotný cieľ by bol v rozpore so sprístupňovaním výskumných údajov.

Online prístup k vedeckým informáciám z projektov financovaných EÚ sa bude naďalej zlepšovať, na základe infraštruktúry OpenAIRE a jej vnútroštátnych Open Access Desks.

Výskumníkom a akademickým inštitúciám sa poskytnú usmernenia k tomu, ako dodržiavať požiadavku poskytovania otvoreného prístupu.

Ako sa stanovuje v oznámení o otvorenom prístupe, Komisia začne prevádzku elektronickej infraštruktúry, ktorá zaručí ľahkú prístupnosť a použiteľnosť vlastných publikácií a výskumných údajov Komisie a iných európskych inštitúcií a agentúr. Súčasne určí a bude propagovať vymedzenia metadát s vysokým potenciálom opakovaného použitia.

6.2.3. Spolupráca so zúčastnenými stranami

Európska komisia bude pokračovať vo svojom dialógu so všetkými skupinami zúčastnených strán, ktoré majú záujem o otvorený prístup k publikáciám a dátam, ako aj o digitálne uchovávanie, a monitorovať dopad svojich politík otvoreného prístupu na tieto skupiny. Tieto zúčastnené strany zahŕňajú akademické inštitúcie, výskumné centrá a ich knižnice, vydavateľov vedeckej literatúry, občianske organizácie a mimovládne organizácie.

6.2.4. Financovanie infraštruktúr a príslušných projektov pre zodpovedný výskum a inovácie

Európska komisia bude pokračovať vo financovaní projektov týkajúcich sa otvoreného prístupu. V rokoch 2012 – 2013 Komisia stroví 45 miliónov EUR na dátové infraštruktúry³⁷ a výskum v oblasti digitálneho uchovávania. Financovanie bude pokračovať v rámci programu Horizont 2020³⁸.

Počas rovnakého obdobia bude Komisia podporovať experimentáciu s novými spôsobmi zaobchádzania s vedeckými informáciami (t.j. nové metódy partnerského preskúmania a spôsoby merania vplyvu článkov).

³⁷ Tieto infraštruktúry sú financované z verejných zdrojov a poskytované pre neekonomické aktivity ako je čisté šírenie vzdelania.

³⁸ Pozri návrh EK pre špecifický program Horizont 2020 (KOM(2011)811 v konečnom znení]. Je podmienený prijatím právneho základu programu Horizont 2020 a bez toho, aby bolo dotknuté konečné rozhodnutie o viacročnom finančnom rámci 2014-2020.

6.2.5. *Koordinácia mimo EÚ*

Mimo EÚ bude Komisia pokračovať v spolupráci so svojimi medzinárodnými partnermi a vedeckými komunitami na podpore otvoreného prístupu. Činnosť EÚ týkajúca sa otvoreného prístupu môže inšpirovať tretie krajiny a zúčastnené strany z tretích krajín pri vytváraní ich vlastných politík. Interoperabilita a udržateľnosť dátových infraštruktúr³⁹ sú špecifickou oblasťou, v ktorej bude globálna vedecká komunita profitovať z politiky ES.

7. **ZÁVER**

Široký, jasný a udržateľný a ľahký prístup k vedeckým informáciám z verejne financovaného výskumu a ich udržateľné uchovávanie pre opätovné použitie môže vytvoriť značný prínos pre hospodársky rast Európy a pomôcť zamerať sa na spoločenské výzvy 21. storočia.

V tomto oznámení Komisia stanovuje opatrenia s cieľom zabezpečiť, že výsledky európskeho verejne financovaného výskumu sú v plnej miere dostupné výskumníkom, podnikom a občanom. Niektoré z týchto opatrení musia vykonávať členské štáty, zatiaľ čo iné bude uskutočňovať Komisia.

Komisia vyzýva Európsky parlament a Radu, aby vyjadrili svoju podporu cieľu otvoreného prístupu k vedeckým informáciám plnením svojej úlohy pri prijímaní potrebných politík a pri podpore plánovaných projektov a infraštruktúr.

³⁹

Pozri tiež budúce oznámenie „Podpora európskej medzinárodnej spolupráce v oblasti výskumu a inovácií a zameranie sa na ne: strategický prístup“.

Prístup k vedeckým informáciám a ich uchovávanie: kľúčové opatrenia

Politické opatrenia

- Odporúčanie členským štátom o prístupe k vedeckým informáciám a o ich uchovávaní, 2012.
- Práca s vnútroštátnymi kontaktnými miestami určenými členskými štátmi s cieľom vypracovať spoločné princípy a zásady, od roku 2013.
- Práca s vnútroštátnymi kontaktnými miestami s cieľom štrukturovať a monitorovať pokrok v prístupe a šírení, od roku 2013

Otvorený prístup k výsledkom výskumu financovaného EÚ

- Stanoviť otvorený prístup k vedeckým publikáciám ako všeobecný princíp v programe Horizont 2020 a stanoviť podmienky optimálneho dodržiavania tohto princípu, od roku 2014.
- Zachovať možnosť náhrady nákladov za publikovanie v rámci otvoreného prístupu ako súčasť programu Horizont 2020, od roku 2014.
- Vytvoriť rámec a podporovať otvorený prístup k výskumným údajom v programe Horizont 2020, pričom sa zohľadňujú akékoľvek obmedzenia, ktoré môžu byť potrebné s cieľom ochrany duševného vlastníctva alebo legitímnych obchodných záujmov, od roku 2014.

Financovanie infraštruktúry a projektov

- Pokračovať vo financovaní príslušných projektov v programe Horizont 2020 od roku 2014.
- Poskytnúť 45 miliónov EUR na infraštruktúry podporujúce otvorený prístup k článkom o výskume a výskumným údajom a na výskum v oblasti digitálneho uchovávaní, 2012 – 2013.

Koordinácia mimo EÚ

- Podporovať spolu s medzinárodnými partnermi politiky otvoreného prístupu a interoperabilitu údajov o infraštruktúrach.

Ciele:

- Do roku 2014 budú vo všetkých členských štátoch a na všetkých príslušných úrovniach zriadené politiky pre otvorený prístup k vedeckým článkom a údajom.
- Do roku 2016 sa podiel verejne financovaných vedeckých článkov dostupných v rámci otvoreného prístupu v celej EÚ zvýši z 20 % na 60 %.
- V rámci otvoreného prístupu bude dostupných 100 % vedeckých publikácií, ktoré vzniknú vďaka programu Horizont 2020.